

Erasmus' betekenis

'Het beschaafde mensdom heeft reden, Erasmus' naam in ere te houden, al was het enkel omdat hij de innig oprechte prediker is geweest van die algemene zachtmoedigheid, die de wereld nog zo bitter nodig heeft'. Met deze zin beëindigde Johan Huizinga in 1928 zijn biografie over Erasmus. Nu, bijna tachtig jaar later, hebben deze woorden nog niets aan kracht verloren. Wel streed Erasmus vol overgave tegen de onvolmaakt-heid van de wereld, maar bij de radicalen voelde hij zich niet thuis. Zij maakten naar zijn mening evenveel kapot als ze opbouwden.

Huizinga was niet blind voor de nadelen die deze houding met zich meebracht.

Erasmus bleef dan wel roepen dat alles anders moest, maar toen het er op aankwam, koos hij voor de partij van traditie en behoud: de oude kerk. Vrede en eensgezindheid gingen hem namelijk boven alles. Van onenigheid had hij een grote afkeer. Deze eigen-schap ontlokte Huizinga de uitspraak dat Erasmus geen helder der geschiedenis kan worden genoemd, omdat zijn karakter kleiner was dan zijn geest.

Erasmus stelde zich terughoudend op, omdat hij als geen ander inzag dat alle vraagstuk-ken twee kanten hebben. Deze uit zijn karakter voortkomende gematigdheid heeft veel invloed op zijn omgeving gehad, aldus Huizinga. De herhaalde pogingen om in het grote kerkelijke conflict (de Reformatie) nog tot een compromis te komen, al was dit tot mislukken gedoemd, werden door Erasmus' opstelling ingegeven. Uit de door de regen-ten van de Republiek in stand gehouden armen-, wees- en gasthuizen sprak Erasmus' geest van sociale verantwoordelijkheid. Bovendien is de geschiedenis van Nederland minder bloedig en wreed dan die van de omringende landen. Zo is de gruwel van de terechtstellingen van heksen in de Republiek meer dan een eeuw eerder opgehouden dan elders in Europa. De mentaliteit die hieruit spreekt, is die van Erasmus.

Het godsdienstig leven was naar de mening van Erasmus in de loop van de middeleeu-ven overwoekerd door nutteloze praktijken, ceremoniën en tradities met als onvermij-delijke gevolg dat het evangelie aan kracht had verloren. Wat het geloof volgens hem nodig had, was vereenvoudiging. Hij wilde terug naar de bronnen, naar het oorspronke-lijke en zuivere, nog niet overgroeid of door tal van handen gegaan. In plaats van een wereld door de kerk gedomineerd, zag Erasmus de wereld van de oudheid, maar dan doortrokken van het christelijk geloof.

Een schitterend uitvloeisel van dit denken vormen de elf gebrandschilderde ramen (Glazen) in het koor van de Goudse Sint-Janskerk, die scènes laten zien uit de levens van Johannes de Doper en Jezus. De manier waarop dit verhaal wordt verteld, is ingege-ven door de wens van Erasmus om de bijbel voor iedereen toegankelijk te maken. De bijbelvertalingen die daarvan in het begin van de zestiende eeuw het gevolg waren, von-den hun pendant in de bijbelillustraties uit diezelfde periode. Deze afbeeldingen inspi-reerden op hun beurt het kerkbestuur, de opdrachtgevers en glazeniers Dirk en Wouter Crabeth bij het ontwerpen van de ramen.

In al zijn uitingen speelde bij Erasmus de vorm een belangrijke rol. Van zijn schrijven ging een bekoring uit die voor zijn geleerde tijdgenoten onweerstaanbaar was. Bij Erasmus was kwaliteit belangrijk. Wat hij schreef was nooit vaag, nooit onbegrijpelijk, altijd plausibel. Het was, om met Huizinga te spreken, volmaakt van toon, zinval en accent. Vooral zijn brieven waren modellen van uitstekende stijl, smakelijk Latijn, geestige uitdrukking en elegante geleerdheid. (*Nico Habermehl*)

Nico Habermehl (1946) is historicus en voorzitter van de Historische Vereniging 'die Goude'. Hij was achtereenvolgens zeeman en leraar geschiedenis en is thans beleidsmedewerker bij het ministe-rie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschappen.

Geraadpleegde literatuur voor de rasterteksten in dit nummer

- P.H.A.M. Abels., K. Goudriaan, N.D.B. Habermehl, J.H. Kompagnie (red.), *Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis* (Hilversum 2002).
- Paul H.A.M. Abels, 'Desiderius Erasmus van Rotterdam of van Gouda?', *Tijdschrift voor Nederlandse Kerkgeschiedenis* 8 (2005) 66.
- A.J. Dunning, "'Lieve God!'"'. Medische kanttekeningen', *NRC Handelsblad* (6 november 1986).
- Joh. Dyserinck, *Stillen in den lande. Herinneringen aan dr. M.A.G. Vorstman en mevrouw J.C. Vorstman-Perier* ('s-Gravenhage 1895) 11.
- Xander van Eck, *Erasmus en de Crabeths* (Gouda 2002).
- *Erasmus en zijn tijd* II (2 delen, Rotterdam 1969).
- *Erasmus von Rotterdam. Vorkämpfer für Frieden und Toleranz* (Bazel 1986).
- K. Goudriaan, 'Het elfde klooster. Over een handschrift afkomstig uit het convent Emaus in het Land van Stein', in: N.D.B. Habermehl, P.H.A.M. Abels, H.A. van Dolder-de Wit, L.B. Korstanje (red.), *In de stad van die Goude* (Delft 1992) 87-122.
- *Goudsche Courant* (26 september 1936).
- Dalm[atius] van Heel, *Oude kloosters te Gouda. De reguliere kanunniken van het klooster Emmaus in het Land van Stein* (z.p., z.j.). ook verschenen in: *Haarlemse Bijdragen. Bouwstoffen voor de geschiedenis van het bisdom Haarlem* 62 (1953) 32-69.
- Johan Huizinga, *Erasmus* 10e herziene druk (Rotterdam 2001).
- Albert Hyma, *The youth of Erasmus* (Ann Arbor 1930).
- H. de Jong-Maasland, 'Erasmus en Gouda', *Hermenevs* 31 (1959) 7-15, 32-37.
- B. de Keijzer, "Erasmus ook van ons!". Erasmus van Rotterdam (1469-1536)', *Ons Voorgeslacht* 61 (2006) 253-264.
- Jan Willem Klein, 'Erasmus en Gouda', *De Schatkamer* 19 (2005) 50-55.
- A.C.F. Koch, *The year of Erasmus' birth and other contributions to the chronology of his life* (Utrecht 1969).
- A.M. Koldewij, *Erasmus. Zicht op een geleerde in zijn tijd* (Amsterdam 1986).
- [G. Schrijvers], 'Strijd om Erasmus' geboorteplaats', *Goudsche Courant* (20 juni 1959).
- A.J. van de Ven, 'David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, en de priesterwijding van Erasmus', *Rotterdams Jaarboekje* 1970, 196-209.
- M.A.G. Vorstman, 'De geboorteplaats van Erasmus', *Nederlandsch Archief voor Kerkelijke Geschiedenis* 15 (1845) 233-239. Met N.C. K[ist], 'Bijvoegsel', 240.
- Ignatius Walvis, *Beschrijving der stad Gouda* I (2 delen, Gouda en Leiden 1714) 259-275.